

УДК 311

Г. Ю. Єлісєєва

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара***СТАТИСТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ**

У статті обґрунтовано необхідність розвитку зеленої економіки в Україні, визначено основні поняття зеленої економіки, узагальнено принципи функціонування зеленої економіки, сформульовано мету та завдання статистики зеленої економіки, а також проведено аналіз сучасних проблем статистичного оцінювання розвитку зеленої економіки в Україні.

Ключові слова: зелена економіка, статистичне оцінювання, розвиток.

В статье обоснованы необходимость развития зеленой экономики в Украине, определены основные понятия зеленой экономики, обобщены принципы функционирования зеленой экономики, сформулированы цель и задачи статистики зеленой экономики, а также проведен анализ современных проблем статистического оценивания развития зеленой экономики в Украине.

Ключевые слова: зеленая экономика, статистическое оценивание, развитие.

The need for green economy development in Ukraine has been substantiated in the article, the basic concept of the green economy has been defined, green economy principles have been generalised, goals and objectives of the green economy statistics have been defined, as well as analysis of the current problems of statistical estimation of the green economy development in Ukraine has been done.

Keywords: green economy, statistical evaluation, development.

Перебіг глобальної економічної, екологічної та фінансової кризи останніх років свідчить про невідкладність переходу до іншої моделі господарювання. На сьогодні модель зеленої економіки є єдиною, що надає можливість комплексно підійти до вирішення посткризових проблем, та є методом забезпечення сталого розвитку.

Визначення принципів функціонування зеленої економіки, побудова цілісної стратегії щодо її розвитку в Україні, а також розробка системи статистичного забезпечення для комплексного відображення її розвитку та підтримки прийняття рішень, є особливо важливими на сьогодні.

Дослідженню проблем розвитку зеленої економіки присвячені наукові праці таких вчених як: Н. Андрєєва, Б. Буркинський, В. Волошин, Т. Галушкіна, Ю. Грицан, Д. Колотило, В. Кравців, Л. Мельник, О. Миронов, В. Реутов, В. Сельський та ін. Однак увага авторів була спрямована на визначення поняття зеленої економіки, в той час як проблеми статистичного забезпечення її розвитку практично не розглядалися.

Метою цієї статті є аналіз сучасних проблем статистичного оцінювання розвитку зеленої економіки в Україні. Для її реалізації було поставлено та вирішено такі завдання:

- обґрунтування необхідності розвитку зеленої економіки в Україні;
- визначення основних термінів зеленої економіки;
- узагальнення принципів функціонування зеленої економіки;
- проведення аналізу сучасних проблем статистичного оцінювання розвитку зеленої економіки в Україні.

Україна належить до енергодефіцитних країн, покриваючи свої потреби власними енергоресурсами приблизно на 60 %. У 2010 р. енергоємність ВВП України перевищила енергетичні показники країн СНД у 1,23, світу – у 2,31 та

країн ЄС – у 3,6 рази [2]. Більшість технологій, що використовуються в енергетиці, промисловості, на транспорті та у житлово-комунальному господарстві, є енерговитратними та надмірно забруднюють повітря, воду і ґрунт.

На сьогодні в Україні накопичено майже 15 млрд т відходів, з них 14,3 млн т відносяться до I–III класу небезпеки. Протягом 2012 р. в атмосферу країни потрапило 6,8 млн т забруднюючих речовин [5]. Щільність викидів забруднюючих речовин в атмосферу досягає майже 150 кг на одного мешканця, що у декілька разів перебільшує аналогічний показник у розвинутих країнах світу. Це негативно впливає на стан здоров'я населення.

Водночас, Україна належить до малозабезпечених країн Європи та світу за запасами доступних до використання водних ресурсів. Більшість басейнів річок можна віднести до забруднених або дуже забруднених. Скидання забруднених стоків та безповоротний водозабір негативно впливають на водні ресурси. За даними Державної служби статистики України протягом 2012 р. було відведено більше 8 млрд зворотних вод, з них частка забруднених вод становила 18 % [5].

За результатами міжнародного співставлення індексу якості довкілля, що здійснюється Єльським університетом, Україна займає 102 місце серед 132 країн [12]. За індексом людського розвитку 2012 року – вона на 78 місці із 187 країн світу [11].

За даними Глобального звіту про конкурентоспроможність Всесвітнього економічного форуму у Давосі Україна займала 73 місце серед 144 обстежених країн у 2012–2013 рр., у той час як за рівнем інноваційного розвитку – 79 місце, інституційного розвитку – 132 місце, ефективності ринків товарів та послуг – 117 місце [9].

Такі негативні тенденції обумовлюють необхідність становлення зеленої економіки в Україні. За визначенням Програми ООН щодо навколишнього середовища зеленою є така економіка, яка призводить до підвищення добробуту людей і досягнення соціальної справедливості при одночасному зниженні ризиків для навколишнього середовища [6].

За визначенням ООН з промислового розвитку озеленення промисловості є методом досягнення сталого економічного зростання, що включає розробку політичних рішень, покращення виробничих процесів та підвищення продуктивності ресурсів [10].

Цільова Група Міжнародної Торгової Палати з питань зеленої економіки визначає зелену економіку, як таку де економічне зростання та відповідальність за навколишнє середовище функціонують разом, посилюючи один одного та одночасно підтримуючи прогрес у питаннях соціального розвитку [4].

Зелений економічний розвиток можливий за умови впровадження енергоефективних технологій, методів «чистого виробництва», використання відновлювальних джерел енергії, ефективного використання природних ресурсів, зменшення шкідливих викидів та відновлення забруднених складових природного середовища, забезпечення соціальної рівноваги, тощо.

Зелений бізнес визначається як комерційна діяльність, спрямована на отримання прибутку від продажу екологічних товарів і послуг, виробництво та надання яких передбачає застосування методів і технологій, що мінімізують інтегральний екодеструктивний вплив на довкілля, а їх використання сприяє створенню максимально екологічно сприятливих умов життя [3].

Концепція зеленої економіки пропонує перейти на чисте виробництво, тобто таке що забезпечує збільшення прибутків за рахунок оптимізації використання

сировини та енергії. Модель зеленої економіки передбачає гармонійне поєднання соціальних та економічних потреб суспільства з потребою постійного відновлення і збереження довкілля.

За результатами аналізу наукових праць було визначено такі принципи функціонування зеленої економіки [1; 7]:

- економічна рівність і справедливість: рівномірний розподіл багатства всередині країни та між країнами з метою зменшення нерівності між багатими і бідними і усунення жорсткої соціально-економічної стратифікації;

- відповідальність між поколіннями: використання екологічних ресурсів та екосистеми повинні знаходитись під ретельним контролем і захищатися таким чином, щоб забезпечити баланс інтересів теперішнього та майбутніх поколінь у задоволенні їх потреб;

- превентивний підхід до розвитку: за невизначеності впливу на навколишнє середовище від впровадження того чи іншого управлінського рішення «тягар доказування» має нести той, хто стверджує, що не завдасть значного шкідливого впливу на навколишнє середовище;

- інтерналізація зовнішніх факторів: ринкові ціни повинні відображати реальні соціальні та екологічні витрати, а їх відшкодування покладається на забруднювача;

- стале споживання і виробництво: поступова ліквідація несталих моделей виробництва та споживання, зменшення непродуктивних витрат, повторне використання та переробка використаних матеріалів;

- стратегічне, комплексне планування становлення зеленої економіки: комплексний підхід до прийняття рішень на всіх рівнях щодо досягнення соціально-економічної та екологічної стійкості на основі стратегічного планування за участю громадського суспільства;

- інформованість, участь та облік: всі громадяни повинні мати доступ до інформації, що стосується стану навколишнього природного середовища, а також можливість брати участь у процесах прийняття рішень та контролю за їх виконанням;

- зміна ключових індикаторів розвитку: ВВП не є адекватною підставою для вимірювання соціального благополуччя та екологічної безпеки. Інколи соціально та екологічно шкідлива діяльність до підвищення ВВП. Благополуччя людини та якість життя повинні стати провідними індикаторами економічного розвитку;

- збереження біорізноманіття: захист і відновлення біорізноманіття та природного середовища як невід'ємної частини благополуччя людини;

- гендерна рівність – є соціально-економічною передумовою переходу до зеленої економіки і досягнення сталого розвитку;

- міжнародне співробітництво: екологічні стандарти країни повинні відповідати міжнародним. Екологічні заходи щодо торгівлі повинні уникати несправедливого протекціонізму та в цілому повинні сприяти сталому використанню ресурсів, охороні навколишнього середовища та впровадженню передових стандартів праці;

- міжнародна відповідальність: оскільки економіка країни також може впливати на навколишнє природне середовище за її межами, розвиток відповідного міжнародного права є необхідним.

Для прийняття рішень щодо розвитку зеленої економіки необхідна наявність належної статистичної інформації на всіх рівнях, локальному, регіональному,

національному. Методика збору та обробки інформації повинна бути узгоджена з міжнародними стандартами для забезпечення співставності даних для порівняння розвитку країн.

На сьогодні існує статистична інформація щодо енергоефективності, викидів парникових газів, використання поновлюваних джерел енергії, земельних ресурсів, утворення та утилізації відходів, виробництва та утилізації хімічних матеріалів, ведення лісгосподарської діяльності, використання та охорони водних ресурсів, утворення і використання вторинної сировини і відходів виробництва та ін.

У зв'язку з переходом до зеленої економіки існує необхідність удосконалення збору статистичної інформації щодо стану навколишнього природного середовища з метою її узгодження з економічною та соціальною статистикою, а саме збір більш детальної статистичної інформації щодо споживання сировини, води та енергії на вході та на виході виробничого процесу, а також викидів шкідливих речовин за видами економічної діяльності; збір статистичної інформації щодо екологічних інновацій, тобто таких що призводять до зменшення викидів парникових газів, або до підвищення ресурсоефективності виробничого процесу, щодо наявних природних ресурсів, попиту та пропозиції еко-товарів та послуг, а також екологічних податків та субсидій.

Оскільки розвиток зеленої економіки ґрунтується на впровадженні новітніх технологій, важливою є деталізація статистики науково-технічної діяльності, а саме збір статистичної інформації щодо напрямів досліджень, чисельності наукових робітників та витрат на виконання наукових робіт за напрямами досліджень.

За результатами проведеного аналізу можна зробити висновок про те, що формування окремої групи показників для відображення розвитку зеленої економіки є важливим кроком. Метою проведення статистичних спостережень зі статистики зеленої економіки повинно бути отримання інформації щодо наявності та використання природних ресурсів за видами економічної діяльності, попиту та пропозиції еко-товарів та послуг, витрат на охорону навколишнього природного середовища, розміру екологічних податків і субсидій, стану біорізноманіття.

Основними завданнями статистики зеленої економіки повинні бути:

- об'єктивне відображення стану зеленої економіки;
- аналіз основних тенденцій та закономірностей розвитку зеленої економіки;
- дослідження зв'язку між навколишнім природним середовищем та добробутом населення;
- вивчення наявності, виснаження, ефективності використання природних ресурсів;
- відображення реальних соціальних та екологічних витрат виробничого процесу;
- вивчення довгострокового впливу економічної діяльності на навколишнє природне середовище;
- забезпечення системного підходу до організації статистичних робіт – від розробки методології та статистичного інструментарію до забезпечення збирання, обробки, аналізу й поширення даних;
- забезпечення зіставлення даних для проведення міжнародних порівнянь;
- інформаційне забезпечення прийняття управлінських рішень.

Однією із головних проблем статистики зеленої економіки, на нашу думку, є визначення товарів та послуг, що можна класифікувати як «зелені», оскільки важливим є визначення критеріїв відбору. Однозначного набору критеріїв на

сьогодні не існує ні в Україні, ні в світі. Рішення щодо належності того чи іншого товару до «зеленої» категорії може залежати від його характеристик, а також від характеристик процесів та факторів його виробництва. Збір такої інформації є ресурсномістким, що робить його майже неможливим за існуючого технологічного прогресу.

Індикатори зеленої економіки, запропоновані у спільній доповіді Світового банку, ООН з навколишнього середовища, Організація економічного співробітництва та розвитку та Глобального інституту зеленого зростання, є першою спробою в оцінці ступеню «озеленення» економічної діяльності. Аналіз вкладу природних ресурсів у соціально-економічний розвиток є складним через неадекватне відображення екологічних послуг як чинників виробництва, що може бути пов'язано з відсутністю знань про роль екологічних послуг, або відсутністю екологічних послуг [8].

Навколишнє середовище може розглядатися як природний капітал, і, як інші форми капіталу, робити істотний вклад у процес виробництва та споживання. У доповіді наведена класифікація індикаторів зеленої економіки на основі виробничої функції, що включає виробничий капітал як фактор виробництва. Індикатори поділяються на такі, що характеризують:

1. Фактори виробництва: індикатори, що характеризують функції природного капіталу з надання екологічних послуг (зокрема функції природного середовища з поглинання залишків, або забезпечення рекреаційних потреб людини), а також надання природних ресурсів, що складають важливу частину виробництва або безпосередньо впливають на добробут населення. До цієї категорії також відносять індикатори ризиків, пов'язаних з виснаженням природного капіталу, та індикатори взаємозамінності факторів виробництва.

2. Виробництво: індикатори інтенсивності/продуктивності. Ця категорія включає в себе заходи щодо підвищення продуктивності.

3. Готова продукція: індикатори матеріального і нематеріального благополуччя, що відображають аспекти якості життя, пов'язані з навколишнім середовищем, тобто показники, що пов'язані з якістю та доступністю екологічних послуг.

Такий підхід до класифікації індикаторів необхідно розглядати в контексті державної політики, економічних можливостей та соціально-економічного стану країни. До першої категорії відносяться показники впровадження політики зеленої економіки та показники трансформації економіки, а саме індикатори, що відображають вплив політичних заходів щодо розвитку ресурсозберігаючої економіки та вдосконалення управління природними ресурсами, впливу екологічних податків та скорочення шкідливих субсидій, що може призвести до створення економічних можливостей з точки зору інвестицій і робочих місць.

Поліпшення екологічної стійкості економічного зростання повинно оцінюватися в контексті скорочення бідності, соціальної справедливості та сталого розвитку.

У доповіді зазначається, що багато важливих показників вже існує, проте зберігаються серйозні проблеми, в тому числі проблема доступності даних.

Висновки і перспектива подальших досліджень. Отже, технологічна модернізація і трансформація промисловості у більш зелену та ресурсоефективну, з низькими викидами і відходами забруднюючих речовин є ключовим компонентом політики виходу із кризи.

Прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо розвитку зеленої економіки на всіх рівнях потребує відповідної статистичної інформації. Існуючі

класифікації лише частково відображають стан та розвиток зеленої економіки. Тому необхідною є розробка та впровадження системи індикаторів для підтримки прийняття управлінських рішень на основі статистичної інформації щодо стану та розвитку зеленої економіки в Україні.

Бібліографічні посилання

1. **Буркинський Б. В.** «Зелена» економіка крізь призму трансформаційних зрушень в Україні / Б. В. Буркинський, Т. П. Галушкіна, В. Є. Реутов. – О. : ІПРЕЕД НАН України; Саки : Фенікс, 2011. – 348 с.
2. Енергетичний баланс України 2009–2011 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. **Степаненко Б. В.** Фінансування зеленого бізнесу у контексті забезпечення сталого розвитку / Б. В. Степаненко // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 12. – С. 75.
4. Звіт Комісії Міжнародної Торгової Палати з навколишнього середовища та енергетики «Десять умов переходу до «Зеленої Економіки» № 213-18/7 (27 жовтня 2011). – 7 с.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Програма ООН по навколишньому середовищу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unep.org/greenecomony/>.
7. **Stoddart H., Riddlestone S., Vilela M.** Principles for the Green Economy A collection of principles for the green economy in the context of sustainable development and poverty eradication. – London. – Stakeholder forum. – 2012. – 24 p.
8. Moving towards a Common Approach on Green Growth Indicators // Green Growth Knowledge Platform scoping platform. – 2013. – 44 p.
9. The Global Competitiveness report 2012–2013 // World economic forum. – 2012. – 528 p.
10. Green Industry Initiative. United Nations Industrial Development Organisation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unido.org/what-we-do/environment/resource-efficient-and-low-carbon-industrial-production/greenindustry/green-industry-initiative.html>.
11. International Human development indicators // United Nations Development Programme. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/UKR.html>.
12. Environmental performance index rankings // Yale University. – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epi.yale.edu/epi2012/rankings>.

Надійшла до редколегії 17.06.2013 р.